

VERSLAG

over de werkzaamheden van de Commissie in 1968

Mijnheer de Minister,

De statutaire vergaderingen (drie algemene en zes afdelingsvergaderingen) hebben plaats gehad te Brussel op 29 januari, 27 mei en 28 oktober 1968, in de lokalen van de Universitaire Stichting.

Volgende lezingen werden op de algemene vergaderingen gehouden :

J. MOORS : *Etymologie van het toponiem Bildchen.*

Spr. somt eerst de etymologieën op die hij aantreft voor analoge plaatsnamen en die op het eerste gezicht in aanmerking kunnen komen voor het behandelde toponiem.

1) bijlvormig stuk grond (Lindemans); 2) omheinde grond, bij ondl. *bilukan* > *biloke*, *bilk*, *blok*, enz. (Mansion, Bach, Gysse-ling, e.a.); 3) (heilige) boom of stronk, kelt. *bilio* (Platz); 4) beeld, Duits Bild (Platz); 5) spits, Landspitze, germ. *bili*, *bilikja* (Gysse-ling) 6) zwaard, scherp of steil als een zwaard (Mansion); 7) *Billiacum*, grond toebehorend aan Billius (Gysse-ling).

Met behulp van citaten vanaf 1431 toont vervolgens de spr. dat op de plaats vroeger de stronk van een oude eik stond, als grensmaal. Later, na 1529, wordt een beeld van St. Agatha vermeld op dezelfde plaats, daarna wordt de boom de eik van St. A. genoemd, nog later wordt eenvoudig gesproken van het beeld.

De etymologie lijkt dus duidelijk : plaats bij het beeld(je), dial. *a je bilšə* (Boileau), officieel omgezet in het Duits met *Bildchen*. Misschien is de naam in de hand gewerkt of gesteund door de aanwezigheid van een (vroeger) heilige eikenstronk, kelt. *bilio*.

Deze verklaring wordt bevestigd door de ligging van de plaats, de geschiedenis, de verering van St. Agatha.

P. RUELLE : *La toponymie souterraine du Borinage.*

M. GYSSELING : *Van plaatsnamen afgeleide adjectieven op -isch.*

In deze lezing geeft spreker eerst een samenvatting van zijn betoog in de Vlaamse afdeling op 27 mei 1968, doch gaat uitvoeriger in op het verschijnen, in de 13^e eeuw, van de van nederzettingsnamen afgeleide adjectieven op *-(i)sch*, enerzijds in plaatsnamen (waar expansie van Brugge uit zichtbaar is), anderzijds in namen van maten, munten en dergelijke, waar deze formatie in die tijd typisch is voor de gehele Zuidelijke Nederlanden en de Rijnprovincie, hetgeen beïnvloeding suggereert door de aangrenzende Romania, waar van plaatsnamen afgeleide adjectieven al heel wat vroeger opduiken.

Lezingen gehouden in de Vlaamse afdeling :

J. L. PAUWELS : *Vormwijziging van voornamen en familienamen in de volkstaal.*

A. *Voornamen.* Verkorting van voornamen was vroeger algemeen gebruikelijk in de volkstaal. Nu zijn er echter zoveel nieuwe namen ingevoerd dat een aantal van die vreemde indringers onverkort blijven. Er komen heel wat meer onverkorte vrouwennamen voor dan mannennamen. Augmentatieven kent de volkstaal nog in vrij groten getale.

Voornamen worden zeer vaak in de diminutiefvorm gebruikt. Voor kleine kinderen is diminuering van de voornaam een vaste gewoonte. De meeste mensen raken de verkleinde vorm kwijt bij het opgroeien; voor anderen blijft hij levenslang in gebruik. Hierbij spelen de gestalte van de benoemde, de aard (lengte, grote bekendheid) van de voornaam en ook het toeval een rol.

B. Wijziging van *familienamen* komt zelden voor. Zeer spora-

disch worden de partikels *Van, De, Du* en *Le* weggelaten. Het niet-beklemtoonde woordeinde staat aan verkorting en vervorming bloot. Volksetymologie kan een (kleine) rol spelen. Diminutievormen komen voor in wel bepaalde gevallen in woordgroepen met individualiserende of collectieve betekenissen.

Bij het spreken over een derde persoon wordt haast nooit *mijnheer* gebruikt. De gehuwde dames uit de hogere stand en de burgerij krijgen meestal *madame* voor hun naam, die van de lagere stand en de middenstand niet, maar een scherpe grens kan men onmogelijk trekken. *Juffrouw* is alleen gebruikelijk voor rentenierende oude jongedochters en als beroepsnaam voor schoolmeesteressen.

M. GYSSELING : *Het straatnaamtype Gentstraat.*

Bij de geografische namen en de appellatieven met een nederzettingsnaam als eerste lid komen in het gehele Nederlandse taalgebied 3 oude types voor :

1° de nederzettingsnaam blijft ongewijzigd, bv. 768-814 kop. 941 *Culingahem accra*, 1167 *Gantstrata*, 1227 *genthalster*, 1286 *Dordrecht bijr.*

2° nederzettingsnaam + suffix *-ja* in de gen. plur. ter aanduiding van de bewoners, bv. 814-40 kop. 941 *Gothemia ogian*, later samenvallen met type 1.

3° nederzettingsnaam + *warja* in de gen. plur. ter aanduiding van de bewoners, bv. 821-23 kop. 941 *Bracalaria mariscum*, later tot suffix *-er* verschrompeld.

Boven deze drie oudere lagen heen ligt een jonger type, nl. adjectieven op *isk > -s*. Dit doet zijn intrede vooral omstreeks het midden van de 14^e eeuw, bv. 1345 *Eeclosche strate* te Maldegem, met als voorlopers, zodra teksten in het Nederlands verschijnen (3^e kwart 13^e eeuw), 1264- *Brugsch ambocht* (naast 1267- *Brughambocht*), 1269- *int Zieselsche*, en namen van maten, munten en dergelijke, bv. 1280 *Tongersche mote*, 1269 *twe penninghe Lovensche*, 1284 *Brugsche lakene*.

Bij de vorming van adjectieven op *-sch* van nederzettingnamen is er vermoedelijk Romaanse invloed.

Thans is type 1 nog zeer overwegend in Vlaanderen en is ook in westelijk Brabant niet zeldzaam; het komt als relictvorm ook in de overige gewesten voor, bv. *Biltstraat* te Utrecht. Als in Nederland dergelijke vormen behouden blijven, mogen wij ze niet als

onederlands brandmerken en uitbannen. Wel is voor *heerweg* en zijn opvolger *steenweg* ook in Vlaanderen het adjectief op *-s* algemeen gebruikelijk. Verder wordt de realiteit in Vlaanderen vaak verdoezeld doordat de gemeentebesturen in de 19e-20e eeuw heel wat papieren vormen van het type 1 in het leven geroepen hebben, daar waar de oude vormen en de volksmond een adjectief op *-s* hebben.

C. TAVERNIER : **Lancxhenen** (1).

Lezingen gehouden in de Waalse afdeling :

É. LEGROS : **Rèner** « *courir* » et **rène** ; **rin·ne** « *propos* » et **arin·nî**.

J. HERBILLON : **Paroisse** et **sart** « *circonscription territoriale* » (2).

M. A. ARNOULD : *L'onomastique hennuyère du XVIe siècle : les prénoms.*

M. YANS : *Le terme cantuaire, connu et peu appliqué.*

L. REMACLE : *Termes divers recueillis dans les protocoles des notaires de Verviers, Spa et Malmedy.*

É. LEGROS : **Liégeois hêy'nète** ou **hègnète** « *aubaine* », **stavelotain-malmédien hêy'nète** ou **hèy'nète** « *tout net* ».

De samenstelling van de Commissie is als volgt gewijzigd : de Commissie had het afsterven te betreuren van de heer H. VANGASSEN, briefwisselend lid sedert 18 april 1938 en gewoon lid sedert 29 juli 1955, oud-secretaris van de Vlaamse afdeling, op 20 maart 1968 overleden ; van de heer Kamiel HUYSMANS, staatsminister en stichter van

(1) Verschenen in *Taal en Tongval*, XX, 1968, nr 3-4, blz. 138-141.

(2) Verschenen in *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, XLVII, nr 2, blz. 480-487.

de Commissie, en van de heer H. J. VAN DE WIJER, lid van de Commissie sedert 7 april 1926, op 4 december 1968 overleden. De heer M. GYSSELING werd tot gewoon lid verkozen ter vervanging van de heer H. VANGASSEN; de heer R. VAN PASSEN, hoogleraar aan het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen werd tot briefwisselend lid verkozen.

Publikaties van de Commissie : Deel XL (1966) van de *Handelingen*, verschenen in 1968, bevat — buiten het gewone administratieve gedeelte — het vervolg van de studie van de heer J. HERBILLON « Toponymes hesbignons » (I-K) en drie kritische bibliografieën : É. LEGROS « La Philologie wallonne en 1964 », K. PHILIPS « De Nederlandse Taalkunde in 1959 » en R. DE PAEPE « De Nederlandse Taalkunde in 1960 ». Deel LXI (1967) van de *Handelingen* is in druk. *Mémoire* Nr. 12 van de Waalse afdeling (A.-M. FOSSOUL-RISSELIN : *Le Vocabulaire de la vie familiale à Saint-Vaast*) is in de laatste drukproef.

De uitgaven van de Commissie werden regelmatig uitgedeeld aan alle instellingen, tijdschriften en personen met wie wij *ruilbetrekkingen* onderhouden. Een ruilakkoord werd gesloten met het Centre international de recherches sur le bilinguisme van de Université Laval te Québec (Canada). De toegezonden publikaties werden het Instituut voor Dialectologie en Toegepaste Linguïstiek van de Universiteit te Leuven en de seminaries voor Germaanse Filologie van de Universiteit te Luik ter beschikking gesteld. Daar „Revista de filología española” ons niet meer kan worden toegezonden, heeft de Commissie besloten aan deze ruilbetrekking een einde te maken.

Spelling van de gemeentenamen. In het Belgisch Staatsblad van 7 januari 1964 verschijnt een K.B. van 23.12.63 dat veranderingen brengt aan de indeling van de gemeen-

ten ; de tekst bevat sommige onjuiste vormen in de spelling van de gemeenten Sint-Katherina-Lombeek, Ouedghien, Les Deux-Acren, Écaussinnes-d'Enghien, Écaussinnes-Lalaing, Faux-les-Tombes. De Commissie heeft de Minister van Binnenlandse Zaken verzocht de nodige verbeteringen in het Staatsblad te publiceren.

In de officiële gemeentenlijst (Staatsblad van 7.1.64, K.B. van 23.12.63) wordt de beginletter É zonder accent geschreven. De nodige verbeteringen zouden in een verdere lijst moeten verschijnen. Dit geldt de volgende namen : Autre-Église, Court-Saint-Étienne, Ében-Émael, Écaussinnes-d'Enghien, Écaussinnes-Lalaing, Éghezée, Éhein, Élouges, Émines, Énines, Épinois, Éprave, Éve, Érezée, Étalle, Éthe, Évegnée, Évelotte, Évregnies, Évrehailles, Fontaine - l'Évêque, L'Écluse, Marche - lez - Écaussinnes, Meslin-l'Évêque, Mesnil-l'Église, Villers-Deux-Églises, Villers-l'Évêque, Waret-l'Évêque.

Naar aanleiding van een parlementaire vraag van Senator Bologne, die de aandacht vestigt op ouderwetse en willekeurige vormen in de spelling van de Waalse gemeentenamen en van de Franse doubletten van zekere Vlaamse gemeentenamen, waarbij de juiste uitspraak ervan dreigt misvormd te worden, en die gelooft dat er aanleiding toe bestaat de spelling van betrokken gemeentenamen te herzien, zoals de Commissie voor Toponymie en Dialectologie het van 1929 af gedaan heeft met de Vlaamse gemeentenamen en de Nederlandse doubletten van een aantal Waalse gemeentenamen, heeft de Minister van Binnenlandse Zaken (brief van 3.10.68) de Commissie verzocht deze taak op zich te nemen om eventueel verbeteringen voor te stellen, waar het nodig zou blijken. De Commissie heeft zich reeds in 1928 en 1929 met dit probleem bezig gehouden (zie HCTD II, 211-223 en IV,

241-244) en is toen tot het besluit gekomen dat een systematische normalisatie van de Franse spelling van de Belgische gemeenten aanleiding zou geven tot een groot aantal moeilijkheden en onaangenaamheden, o.a. het verzet van de gebruikers. De Commissie verklaart zich echter bereid alle afzonderlijke gevallen te onderzoeken, die haar door de gemeentebesturen zouden voorgelegd worden.

Inzake *straatnaamverandering en straatnaamgeving* werd de Commissie geraadpleegd door de zevenentachtig gemeenten waarvan de namen volgen en waarvan achttien — hun naam is van een sterretje voorzien — er bij de keuze van de voorgestelde namen voor gezorgd hebben hun overgeërfde namenschat te bewaren : *Aalter, Alleur, Anderlecht, Angleur, Baal, *Belgrade, Bergen, Bertrix, Bioul, Blankenberge, Bléharies, Boncelles, Borlez, Boussu, *Bray, Brugge, Brussel, Dinant, Doornik, Elch, Essen, Estaimpuis, Evere, Farciennes, Fosses-la-Ville, Fraipont, Frameries, Frasnes-lez-Gosselies, Ganshoren, Gent, *Haasrode, Hainte-St-Paul, Hemiksem, Hoei, Ittre, Jauchette, Jemappes, Jemeppe-sur-Sambre, Kalmthout, Klemskerke, Koekelare, Kruisbeke, *Laarne, Lanaken, *Leffinge, *Lettingen, Leuven, Liedekerke, Lier, *Linkebeek, Longlier, Lovenjoel, Loyers, Luttre, Maaseik, Melle, *Merchtem, Mortsel, Néchin, *Nederbrakel, Neufchâteau (arr. Verviers), Nevele, Ohain, *Ophain-Bois-Seigneur-Isaac, Papegem, Ploegsteert, Polleur, Puurs, Ramsdonk, *Rosières, Sankt Vith, *'s-Gravenvoeren, 's-Gravenbrakel, *Sint-Andries, *Sint-Genesius-Rode, Sint-Jans-Molenbeek, Spa, Tubeke, Turnhout, *Wandre, Wanfercée-Baulet, Watermaal-Bosvoorde, Welle, Wespelaar, Wommelgem, Zandvoorde, *Zonhoven.

De Commissie heeft de *taalkundige revisie van de geografische namen van de stafkaarten* voortgezet. In de loop

van het jaar 1968 heeft de Waalse afdeling onder de leiding van dhr. J. HERBILLON 2582 toponiemen onderzocht en wetenschappelijk bestudeerd die in de dossiers van de volgende 107 gemeenten voorkomen : Achêne, Alle, Anloy, Auby-sur-Semois, Ave-et-Auffe, Bourseigne-Neuve, Bourseigne-Vieille, Beauraing, Bellevaux, Bertrix, Bièvre, Bohan, Bouillon, Buissonville, Bras, Celles, Chassepierre, Chevetogne, Chiny, Ciergnon, Ciney, Conneux, Corbion, Cugnon, Custinne, Dohan, Éprave, Fays-les-Veneurs, Florenville, Focant, Fontenoille, Foy-Notre-Dame, Freux, Gedinne, Granvoir, Grapfontaine, Han-sur-Lesse, Herbeumont, Honnay, Hatrival, Houdremont, Hour, Houyet, Humain, Izel, Jamoigne, Jehonville, Lacuisine, Lavaux-Ste-Anne, Leignon, Les Bulles, Les Hayons, Lessive, Libin, Libramont, Longlier, Louette-Saint-Denis, Louette-Saint-Pierre, Malvoisin, Martouzin-Neuville, Mesnil-Église, Monceau-en-Ardenne, Mont-Gauthier, Muno, Nafraiture, Neufchâteau, Noirefontaine, Ochamps, Offagne, Orgeo, Oizy, Orchimont, Patignies, Pessoux, Ponderôme, Poupehan, Recogne, Resteigne, Rienne, Rochefort, Rochehaut, Sainte-Cécile, Sainte-Marie-Chevigny, Saint-Médard, Saint-Pierre, Sart-Custinne, Sensenruth, Serinchamps, Smuid, Sohier, Sorinnes, Straimont, Sugny, Suxy, Thynes, Transinne, Ucimont, Vesqueville, Villance, Villers-devant-Orval, Villers-sur-Lesse, Vresse, Wanlin, Wavreille, Wiesme, Willerzie.

Voor de Vlaamse afdeling heeft het Instituut voor Naamkunde te Leuven onder de leiding van dhr. H. J. VAN DE WIJER 1598 toponiemen wetenschappelijk onderzocht uit de volgende 74 gemeenten : Aalbeke, Adinkerke, Alken, Alveringen, Bavikhove, Bellegem, Bevere (Kortrijk), Bevere (Veurne), Bissegem, Bossuit, Bulskamp, Deerlijk, De Moeren, De Panne, Desselgem, Diepenbeek, Gijverinkhove, Guigoven, Gullegem, Harelbeke, Hasselt,

Heerstert, Helkijn, Heule, Hoeselt, Hoogstade, Houtem, Hulste, Ingelmunster, Izegem, Izenberge, Koksijde, Kooigem, Kortrijk, Kozen, Kortessem, Krombeke, Kuurne, Lauwe, Leisele, Lendeledede, Marke, Moen, Oeren, Ooigem, Oostrozebeke, Otegem, Pollinkhove, Proven, Roesbrugge-Haringe, Rollegem, Romershoven, Schalkhoven, Sint-Baafs-Vijve, Sint-Denijs, Sint-Eloois-Vijve, Sint-Huibrechts-Hern, Sint-Lambrechts-Herk, Sint-Rijkers, Stavele Steenkerke, Stevoort, Ulbeek, Veurne, Vichte, Vinkem, Waregem, Wellen, Westvleteren, Wielsbeke, Wimmeringen, Wintershoven, Wulveringen, Zwevegem.

De Heer P. RUELLE heeft de Commissie vertegenwoordigd op het XIIe Internationaal Congres voor Romaanse Taalkunde en Fonologie, gehouden te Boekarest van 15 tot 20 april 1968. Op het Xe Internationaal Congres voor Onomastische Wetenschappen te Wenen van 8 tot 13 september 1969 zal de Commissie door de heren J. HERBILLON en K. ROELANDTS vertegenwoordigd worden.

Met verschuldigde hoogachting,

Leuven en Luik, 27 januari 1969.

De Secretaris,
J. WARLAND.

De Voorzitter,
J. L. PAUWELS.